

A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ÉS A GYÓGYSZERCÉGEK HÁLÓSZOBATITKAI – KI KIT CSAL MEG?

Falus András

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézet

falus.andras@med.semmelweis-univ.hu

*A tudományfinanszírozás keserves problémái,
felülről vezéreltség és voluntarizmus*

Meggyőződésem, hogy az a viszony, amely a két fél, a kutató, az orvos, illetve a különböző termékeket áruló egyes kereskedelmi cégek között ma Magyarországon kialakult, aggasztó tendenciákat mutat és sok tekintetben veszélyesen *elromlott*. Ennek egyik oka a nyilvánosságot alig biztosító, rosszul felépített, szakszerűtlen, felülről vezérelt hazai tudományfinanszírozási rendszer, kiegészülve az alságos és formális közbeszerzési szisztémával.

Elromlott a kapcsolat a kutató és a *for-profit* cég között is, és így végül mindkét fél rosszul jár. Nyomatékosan hangsúlyozom azonban, mielőtt túlzásokba esnénk, hogy a cégek és a támogatottak óriási többsége nem korrump! A helyzet (jogilag, az információs nyilvánosság szintjén és szervezésileg) szabályozatlan, és ez mindig tápot ad akár etikai elferdülésekhez is.

Helytelen (és a világ nagy részén már jogi határvonalakat lép át) az a szponzorálási viszony, amely a kutatással, gyógyítással kapcsolatban levő gyógyszerek és reagensek előállításával és forgalmazásával foglalkozó cégek (röviden gyógyszercégek) és a kutatók/klínikus orvosok között mára hazánkban kialakult.

Röviden a háttérrel

A tudományos kutatás nem jelentéktelen összegű anyagi háttérrel elvileg elsősorban hazai állami és európai közösségi források, valamint egyre inkább hazai és nemzetközi pályázatok biztosítják. Az alapkutatásokat ugyan viszonylag kisebb összeggel, de független és kivételesen átlátható döntéshozatali rendszerben támogató OTKA értelmetlen, minden társadalmi diszkussziót nélkülöző megszüntetése a hazai tudományos támogatási rendszer tragikus és gyászos mozzanata volt. A kutatást és az oktatást támogató állami befektetések, a költségvetés (egyáltalán nem megváltoztathatatlan) irányzásainak módosításai – és erre ezer példa van, például a Távol-Keleten, maximálisan megtérülnek, nem kidobott, öncélúan elkótyavetyélt befektetések. Megtérül a létrehozott új tudás nemzetközi elfogadottságában, szabadalmak sike-

reben, az alkalmazás sok területén de kutatói/ orvosi értékrendünk, önértékelésünk változásában is.

Ezek mellett a klinikai orvosi-biológiai kutatási ösztönzés egyik világszerte elfogadott, legális formája az is, hogy az orvosi, kutatói tevékenységgel kapcsolatos gyógyszereket, reagenseket, eszközöket forgalmazó cégek maguk is, közvetlenül részt vesznek az ún. *alap-* és klinikai tudományos kutatás támogatásában. Ennek az együttműködésnek legtöbbször mindkét fél számára vállalhatóan előnyös következményei vannak, és ez így rendszerben is lenne.

A kecske, a káposzta és a kecske másik oldala

Általánosságban három formában jelentkeznek a támogatást nyújtó cégektől származó legtöbbször szerződésen alapuló támogatások:

1. A cégek tudományos szimpóziumokat szerveznek, akár kongresszusok keretében, akár attól függetlenül. Itt felkért előadók, anyagi ellenszolgáltatás fejében kisebb-nagyobb témaköröket foglalnak össze. Legalább egy vagy két nyíltan vállalt vagy „becsempészett” előadás itt közvetlenül a cég termékének reklámozását szolgálja.

2. A gyógyszercégek közvetett módon támogatják a kutatásban részt vevőket úgy, hogy azok munkahelyének vagy más szervezésű (például tudományos társaságok) szervezetének, illetve alapítványainak nyújtanak kutatási célokat szolgáló támogatásokat (például adományokat, teher-átvállalásokat).

3. A támogatandó személynek közvetlenül adnak anyagi támogatást, akár egy-egy költség kiegyenlítésével (például kongresszusi részvétel, szolgáltatás: például telefon vagy benzin) vagy egyszerűen készpénzzel.

Mint minden társadalmi viszony, a fentiekben vázolt kapcsolatrendszernek is

több lényeges vonatkozása van, ezek **pénz- és adóügyi, jogi, etikai kérdéseket** foglalnak magukban, nem elfeledkezve természetesen a cégek által igényelt és megfizetett tevékenység valódi vagy sajnos néha csak annak álcázott **tudományos oldaláról** sem. Ma már például az USA-ban és az Egyesült Királyságban meglehetősen szigorú etikai kódexek szabályozzák ezt a kapcsolatot, és tiltják még utazási és szállásköltségek fedezését is, ez elsősorban az államilag finanszírozott kutatóhelyekkel van így (például az USA-ban NIH, a Nemzeti Egészségügyi Intézetek), ahol néha számunkra már-már nevetségesen formális igazolások, tanúsítványok szükségesek, akár egy utazási költség visszatérítéséhez is. Ez a „kecske” másik oldala.

Újra aláhúzom, hogy a kutatók, orvosok meghatározó többsége nem korrump, és a nemzetközi cégek költségvetésében is egyre szigorúbb elszámolási feltételek ellenőrzik a kiadott pénzek felhasználását. Mégis, elképesztő a verseny, és bebecsúznak disszonáns elemek az amúgy nyíltan vállalható folyamatba.

Üveggyöngy és mi, a bennszülöttek

- *Kérem fogadja el cégünk apró ajándékát!*
- *Uram, ön meg akar sérteni!*
- *Ugyan, hova gondol?*
- *Hagyjon békén, vagy sértsen meg jobban!*

Többen találkoztunk már azzal a benyomással, hogy nagy nemzetközi kongresszusokat az adott területen a mérhető teljesítményt (közlemény, előadás, poszter) *messze meghaladó létszámú delegáció* keresi fel, és többek utaztatását gyógyszer- (reagens, kit stb.) gyártó és -forgalmazó cégek szponzorálják. Az utazás költségein túl a vendéglátó cég a szállodát, az extra fogadásokat és gyakran egyéb, nem szakmai programok anyagi hátterét is

fedezi. Sajnos az is előfordul, hogy a kongresszus ideje alatt (nem előtte vagy utána, hanem *alatta!*) a látogatás ürügyén érkező támogatók külön luxusutazáson vesznek részt, ami eleve demoralizáló mindenki számára, és megkérdőjelezi az eredeti szándék (kongresszusi részvétel) komolyságát.

Melyikünk nem találkozott *orvoslátogatókkal*, illetve különböző cégek képviselőivel, akik cégük termékeinek, valamint a fizetési feltételeinek előnyeit ecsetelik, természetesen a konkurencia rovására, majd *kisebb-nagyobb ajándékok* hátrahagyásával készítenek cégüknek kedvező döntések (például gyógyszer-, illetve reagensválasztás) meghozatalára. Ez gyakran túlmegy az egészséges verseny és a reklám megengedhető határain, az „ajándék üvegyöngy” végső soron megvesztegetést vagy annak kísérletét jelenti.

Jó ez nekünk? (Ez egy álnaiv kérdés)

Meggyőződésem, hogy nem! Mi kutatók és klinikus orvosok saját meg- és önbecsülésünknek és (remélhetően a nem túl távolban kialakuló) valós társadalmi értékelésünknek használunk, ha mielőbb kidolgozzuk azokat az átlátható, kiszámítható és ellenőrizhető feltételeket (etikai kódexeket) amelyek a gyógyszercegekkel anyagi ellenszolgáltatásért végzett tudományos/orvosi munkát szabályozzák. Ez nemcsak a kutatók/orvosok valós, indokolt és legitím megbecsültségét erősítené, de a hazánkban működő, nagy többségükben keményen és tisztességesen dolgozó gyógyszercegek hosszú távú érdekeit is szolgálná.

Nyilvánvaló, hogy az etikai tisztázás nem helyettesíti az egyértelmű, átlátható jogi szabályozást, amire feltétlenül sürgető szükség lenne – meggyőződésünk szerint – mindkét fél érdekében.

*Szép legyen vagy hasonlítson?
(Fotográfusok őszinte kérdése)*

Nagyon fontos, hogy ne a „megrendelő” pre-konceptiója, elvárása érvényesüljön a támogatott kutatás során, mert ha ez így van, ennek két erősen aggályosnak ítéltető következménye lehet, amelyet most kissé kiélezve és eltúlozva mutatok be:

1. A cég a „nevet” veszi és fizeti meg, és arra számít, hogy különböző szintű eljárásaiban a „nagy névtől”, annak rangjaitól és tudományos titulásától elaléló főhatóság, az adminisztratív döntést hozó hivatal jobbra értékeli a benyújtott dokumentációt. Voltaképpen nem is érdekli a céget a kutatás eredménye, csak annak megtörténtét akarja demonstrálni, méghozzá „a nagy tudós, a híres-neves professzor” imázsa mögé bújva. Talán még rosszabb a helyzet a kereskedelmi tevékenységek egy részénél, ahol a „nagy ember” mintegy „elővásárol”, megmondja, mi a jó és mi a még jobb.

2. A kutató valamit akar produkálni a cég felé: nem a publikálható színvonalú, tudományos igényű munka a cél, hanem az, hogy a jelentést „megegye” a szponzoráló fél; azt olvassa, amit olvasni akar abban. A lényeg itt sem az esetleges tudományos eredmény, hanem a „tejelés”, az áldatlan anyagi színvonalú, kiszámíthatatlan sorsú kutatóhely és a megalázóan rosszul fizetett kutató támogatása.

Túl sarkos persze ez a beállítás, hiszem és tudom, hogy többségben vannak az igazi, ellenőrizhető, reprodukálható eredményt adó együttműködések, csak hát a kétségkívül meglevő anomáliák szaga néha átható, és jó lenne azt csökkenteni, majd alaposan kiszélesíteni utána.

Mai társadalmunk egyik, legtragikusabb, legrombolóbb rákfeneje a korrupció és az azt

egyre gyakrabban arrogáns „félrenéző” cinizmusával legitimáló hivatalosság. Ennek csak egy kis szeletét képviselik a fent említett jelenségek. Lehet távolról utálkozni, de még jobb lenne, és ez a személyes dolgunk, és utódaink iránti felelősségünk, hogy ezek ellen

is minden lehetséges módon, íratlan etikai és írott jogi szabályzással fellépjünk és minden legitim eszközzel kikényszerítsük azt.

Kulcsszavak: *tudományos kutatás, pénzügyi érdekkonfliktus, korrupció*

